

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

258 פ"ק פ"ק חנוכה תש"ס סנה ו' ט"ו 258
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: אורו של רבי מאיר המאיר בחנוכה

התחפש רבי מאיר לאחד הרומאים וניגש לאותו בית בו נמצאת גיסתו, הוא ניגש אל השומר ומבקש ממנו כי הוא רוצה את אותה בחורה, אמר לו השומר, אין סיכוי, כי כל מי שמבקש אותה היא אומרת שהיא לא מרגישה טוב ואינה יכולה כעת.

הבין מכך רבי מאיר שהיא שמרה על טהרתה, הוא מוריד את התחפושת ומגלה לשומר שהוא גיסה של אותה אשה ורוצה הוא לפדותה בכל מחיר שיירדש. השיב לו השומר, אני מצטער אבל זה לא ענין של כסף, כי מחפשים דוקא אותה, רוצים לדעת שהיא יושבת כאן. אמר לו רבי מאיר בעל הנס: אני אתן לך הרבה כסף שגם אם יביאו לשאול עליה תוכל לדחוף להם את הכסף ולשחד אותם.

שואל אותו השומר, בסדר, אבל מה אני יעשה כאשר הכסף יגמר?
אמר לו רבי מאיר, תאמר את המשפט: "אלהא דמאיר ענני" ותינצל. שאל השומר, מי ערב לי שאכן המשפט הזה יועיל להציל אותי?

ביקש רבי מאיר מהשומר שיביא לו חתיכת לחם, לקח רבי מאיר את הלחם וזרק לכיוון כלבי השמירה שהיו מסתובבים שם, הכלבים שהיו רעבים, שראו את הלחם קפצו לכיוון הלחם, ואז אמר רבי מאיר את המשפט: "אלהא דרבי מאיר ענני" ומיד נפלו הכלבים ומתו.

שואל השומר את רבי מאיר: מה אמרת? אמר לו רבי מאיר: אם יחפשו אחריך על כך ששחררת את הנערה הזו, תאמר את המשפט הזה ותינצל.

כשראה כך השומר הוציא אליו את אחות אשתו הכשרה והצנועה. לאחר זמן שמע הקיסר מה שעשה אותו סוהר ששחרר את אחות אשתו של רבי מאיר, וציוה לתלותו. והנה כשקשרו את החבל סביב צווארו, אמר הסוהר 'אלהא דמאיר ענני' נפל החבל ולא הצליחו לתלותו. התפלא הקיסר ושאל אותו לסוד העניין, וסיפר לו השומר את כל המעשה שאמר לו רבי מאיר שאם יאמר את המשפט הזה, מיד יינצל.

כששמע זאת הקיסר החליט לתפוס את רבי מאיר, מיד ציוה הקיסר לחקוק את דמותו של רבי מאיר על לוח (כי בזמנם לא היו תמונות), ושמו זאת בפתח העיר רומי, ואמרו שכל הרואה אדם בדמות זו יביאהו אל הקיסר.

פעם ראו אותו השוטרים והחלו לרוץ אחריו, ברח רבי מאיר ונכנס למסעדה של גויים וביקש שיביאו לו תבשיל של חזיר, טבל את אצבעו ברוטב של אותו התבשיל והרים את ידו לפיו ומצץ אצבע אחרת, ראו זאת השוטרים ואמרו, בודאי שאין זה רבי מאיר אלא אחר, ועזבו אותו, ומשום כך נקרא רבי מאיר בשם "אחרים".

ושואל המהרש"א (שם): "ויש לדקדק היאך ייחד רבי מאיר שמו של הקב"ה על עצמו בחייו, שהרי אמרו חז"ל במדרש (בר"ר צד, ה) אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, כמו שאמר יעקב "אלהי אברהם ופחד יצחק" שמכיון שיצחק היה בחיים לא הזכיר שמו של הקב"ה עליו? ו"ל: דלא אמר אלהא דמאיר וכו' רק לסימן בעלמא על שמו ולא נתכוין כל עיקר על שמו רק נתכוין אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה הוא יענני" וכו'.

מצינו מעלה מיוחדת באורו והשפעתו של חג החנוכה יותר משאר החגים, שכן מאיר הוא אף על הנשמות הנמוכות. כמו שכתב בספר בית אברהם (סלונים, שבת חנוכה), וז"ל: פתילות ושמונים שאמרו חכמים: אין מדליקים בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת (שבת כא:). "שמך" - נקראת הנשמה, "פתילה" - היא הגוף. אם "אין השמן נמשך אחר הפתילה" - היינו, שאין אור הנשמה מאיר בתוך הגוף, "אין מדליקין בהן בשבת". כי שבת היא "יומא דנשמתא איהו, ולא יומא דגופא כלל" (זוה"ק פרשת ויקהל, דף רה.). כי שבת קודש הוא גבוה, יותר מיום הכיפורים שאין בו אכילה ושתייה. שבת איסורה איסור סקילה, ויה"כ איסור כרת. ואם יה"כ אינו סובל דבר גשמי - קל וחומר השבת. אלא שגדולה מדרגת השבת מיום הכיפורים, כי היא מעלה את כל העניינים הגשמיים, אם עושה לכבוד קדושת השבת. אבל אם אין אור הנשמה מאיר בתוך העניינים הגשמיים, שמכוון רק להנאת גופו - אז אין השבת מעלה אותו. אבל בחנוכה מדליקין בהם בין בחול בין בשבת, כי הקב"ה מאיר מאורו אפילו למטה מעשרה. אפילו לאלו שהם כל כך בשפל המצב, וכל כך נתרחקו מהש"ת, הוא בבחינת "אמצאך בחוץ אשקך". אך בתנאי שלא יהיה בבחינת "למטה משלושה", שאז הוא בבחינת לבוד ומחובר לארץ, שאינו יכול להתרומם. עכ"ד.

וכ"כ בספר מאור עיניים (פר' מקץ), אחר שהאריך במעלת השבת ובכוחה הארתה, אבל כוחה של חנוכה גדול, וזאת משום, וז"ל: כי הקב"ה כביכול בעצמו מוריד את עצמו אל האדם ומאחזו בו את האור להדליקו ולשוב ולחזור אל ה', ולעובדו בהתלהבות ובשכל גדול כנ"ל, וזה נעשה בכל שנה בבא זמן מצות נר חנוכה. עכ"ל.

כי שונה חג חנוכה משאר החגים, כי כל החגים הם בזמן שהלבנה נמצאת במילואה או בתחילת החודש, ואילו חג החנוכה הוא בסוף החודש בזמן שהלבנה הולכת ונחסרת, כי חג החנוכה מאיר גם ליהודים שנמצאים במצב של ירידה הולכים ונחסרים, בא חג החנוכה ומאיר גם להם.

והביאו לזה ראייה, מדוע נתקנו ימי שמחה על "חנוכת המזבח" בחנוכה ולא קבעו ימי מועד בא' בניסן שאז הוקם המשכן ונתחנך המזבח על ידי הנשיאים כמבואר בשבת (פז:), אלא יש להוכיח מכאן, שאין חידוש במה שחנכו את המזבח בימי משה כאשר כל הדור היו צדיקים, אלא דוקא בימי החשמונאים שבו עם ישראל רובו היו בתחתית המדרגה ונגררו אחר טומאת יון, ובכל זאת באה קבוצה של אנשים ועשתה חנוכת המזבח, זה מה שחשוב בעיני הקב"ה יותר מאשר בדורו של משה רבינו.

בזה נבוא ונבאר, הגמרא במסכת עבודה זרה (דף יח ע"א) מספרת, על התקופה של רבי מאיר בעל הנס שהיתה לאחר חורבן בית שני, רומי שלטה על אנשי ארץ ישראל, והיו מרבים לצער את עם ישראל. יום אחד נלקחה בתו של גדול הדור רבי חנינא בן תרדיון אחות אשתו של רבי מאיר, למקום מאוד שפל, אשתו של רבי מאיר ברוריה שראתה מעשה זה באה ופנתה לבעלה רבי מאיר והתחננה לפניו שיציל את אחותה, ויוציא אותה ממקום כזה שפל. אמר לה רבי מאיר: אם אחותך נטמאה לא אוכל להציל. אבל אם לא, אני אדאג שהיא תינצל.

יעוד מתוך המהורש"א והוא נוגע לעניינינו לחנוכה, שלא הייתה כוונת רבי מאיר על עצמו, אלא שאמר "אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת, בנס הנרות של חנוכה".

ולכאורה מה השייכות של רבי מאיר אל חג החנוכה (ואכן רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן איש חי כתב שבראש חודש טבת ידליק נר לע"נ רבי מאיר בעל הנס)?

אולם לפי דרכינו עניינו, רבי מאיר היה תמיד מחפש את מעלתם של עם ישראל, וכמו שמצינו בקידושין (לו): שלשית רבי מאיר בין כשעושי רצונו של מקום ובין כשאין עושי רצונו של מקום, קרויים בנים. היינו שרבי מאיר רואה תמיד מעלתם של ישראל. כמו כן מצינו בברכות (דף י), מעשה בבריונים שהיו דרים בשכנותו של רבי מאיר והיו מצערים אותו הרבה, היה מבקש עליהם רבי מאיר רחמים שימותו, אמרה לו אשתו ברוריה, טעמך שאתה מתפלל עליהם שימותו הוא משום שכתוב "תמו חטאים מן הארץ", וכי כתוב "חוטאים", ועוד שהרי בהמשך הפסוק נאמר "ורשעים עוד אינם", וכי אם ימותו החוטאים הרשעים אינם (כלומר, אין משמעות נכונה למילים אלו אם אמרנו כבר שתמו החוטאים), אלא בקש רחמים עליהם שיחזרו בתשובה, ואז רשעים עוד אינם, מפני שיהיו גם הם צדיקים.

זה גם עניינו של חג החנוכה, לעורר את הנשמות הנמוכות של עם ישראל ולכלל יהודי יש תקוה ואפשרות לחזור בתשובה ולתקן את מעשיו.

רבי חיים ויטאל זיע"א תלמידו המובהק של רבנו האר"י הח"י זיע"א כותב בספרו שער הגלגולים (הקדמה ל"ז) אחר שהביא מקום קבורת התנאים והאמוראים בצפת וטבריה כתב: "לדרום של טבריה בלכתך אל מרחצאות של המים החמים, יש שם קברות צדיקים רחוקים זה מזה ואינם במקום. וכבר הוזכרו בספר היחוס והם: רבי מאיר ורבי ירמיה וכו'. ונלע"ד כי הורה מורי רבנו האר"י ז"ל על רבי מאיר שהוא קבור מעומד, כמו שאומרים בני אדם וכו'. ע"כ.

בזה נבאר מדוע נקבר רבי מאיר בעמידה בשונה משאר התנאים, כי הגמרא בברכות (דף ו: ו) אומרת, אין עמידה אלא תפילה שנאמר "ויעמוד פניח ויפלל". צורת קבורה זו באה ללמד, כי רבי מאיר עומד בתפילה גם על הדורות האחרונים ואף יותר משאר התנאים, כי רבי מאיר לשיטתו, גם הדורות האחרונים, על אף ירידת הדורות שלהם, עדיין קרויים בנים למקום, וראויים לגאולה וישועה.

וזהו גם עניינו של חג החנוכה, שאור החנוכה בדורות האחרונים מאיר יותר מאשר בדורות הקודמים, כפי שרואים בששה סדרי משנה כמעט שלא מוזכר ענין החנוכה, אלא במקומות מעטים מאוד כגון במסכת ביכורים פ"א מ"ו, מסכת ראש השנה פ"א מ"ג, מסכת תענית פ"ב מ"י. וכו'. אולם מעשה הנס עצמו כלל לא נכתב, אולם בבמרא אנו מוצאים כבר שהרחיבו יותר, במסכת שבת החל מדף כא: ואילך. אולם הראשונים הוסיפו על כך והאחרונים עוד יותר, כי אור החנוכה מאיר בדורות האחרונים יותר מאשר בדורות הראשונים.

בזה נבוא ונבאר מדוע ימי החנוכה מסוגלים לביאת המשיח, כמו שכתב בספ"ק מאור עיניים (פרשת מקץ): בחנוכה ובכל שנה ושנה, יש מפלת הרשעים של אומות העולם שונאיהם, עד שיפלו ויתבטלו לגמרי ויבוא משיח צדקינו במהרה בימינו. וזהו "ערכתני נר למשיח" (תהלים קל"ב, י"ז) מן חג החנוכה, הוא הערכה שיבוא משיח צדקינו ויתבטלו כל הקליפות. וזהו "עד שתכלה רגלי דתרמודא", הוא הקליפה כדכתיב "תרמוד בהרים". ע"כ.

וכן "משיח" ראשי תיבות של משיח, ימי חנוכה, וכן עד שתכלה רגל מן השוק, רגל זה עקבתא דמשיחא שסוגלת ימי חנוכה לכלות את העקבתא דמשיחא ולגלות אורו של משיח.

ולפי דרכינו יש לפרש, שכתב רבינו יוסף חיים זיע"א בספרו בן הוידע עמ"ס ראש השנה (דף לא). בשם רבי יעקב ניניו בספרו אמת ליעקב, שהמשיח יתגלה בעיר טבריה, כיון שהוא מקומו של רבי מאיר, ושם פסקינו כוותיה שבין עושים רצונו של מקום ובין אין עושים רצונו של מקום, נקראים בנים, ותפקידו של הקב"ה לגאול אותם ולפדות אותם מבין האומות.

נראה לתת הסבר נוסף לשייכות בין רבי מאיר לחג החנוכה, מהות מצות חנוכה היא האחדות "נר איש וביתו", ומטעם זה כשיש לפניו אפשרות להדליק או נר חנוכה או נר שבת, נר שבת עדיף משום שלום ביתו. ולכן תמיד חל חג החנוכה בפרשת מכירת יוסף, כיון שעל ידי האחדות בחג החנוכה מתקנים חטא מכירת יוסף. כמו שמצינו בדברי המגלה עמוקות (ואתחנן אופן רנ"ב) ש"מלך יון" עולה בגימטריא יוסף. יע"ש.

והנה רבי מאיר כל עניינו היה אחדות ושלוש, וכמו שמצינו, במדרש (ד"ב ה, יד): דבר אחר, מהו "בקש שלום ורדפהו" (תהילים ל"ד, ט"ו), מעשה דברי מאיר שהיה יושב ודורש וכו', הלכה אותה אשה לביתה שהיה ליל שבת ומצאה הורג שלה שכבה. אמר לה בעלה: היכן היית עד עכשיו? אמרה לו: שומעת הייתי לרבי מאיר דורש.

והיה אותו האיש ליצן, אמר לה: בכך וכך אין את נכנסת לביתי, עו שתלכי ותירקי בפניו של רבי מאיר.

יצאה לה מביתו, נגלה אליהו זכור לטוב לרבי מאיר ואמר לו: הרי בשבילך יצאה האשה מביתה. הודיעו אליהו זכור לטוב היאך היה המעשה, מה עשה רבי מאיר, הלך וישב לו בבית המדרש הגדול, באה אותה אשה להתפלל וראה אותה ועשה עצמו מתפסק. אמר: מי יודע ללחוש לעין? אמרה לו אותה אשה: אני באתי ללחוש, ורקקה בפניו. אמר לה: אמרי לבעלך, הרי רקקתי בפניו של רבי מאיר.

בירושלמי במסכת סוטה (ה). יש תוספת למעשה זה, שביקש ממנה שתירק בעינו שבע פעמים כדי לרפאותו, ולאחר מכן אמר לה: לך ואמרי לבעלך, אתה אמרת לי לירוק רק פעם אחת ואילו אני ירקתי שבע פעמים. אמרו לו תלמידיו: רבי כך מבזין את התורה? אילו אמרת לך היינו מביאים אותנו ומלקין אותו על העמוד, והוא מתרצה ומתפייס לאשתו?

ענה להם: ולא יהא כבוד מאיר ככבוד קונו. ומה אם שם הקודש שנכתב בקדושה אמר הכתוב שייחמה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו, וכבוד מאיר לא כל שכן. ע"כ. והרחבנו בזה בספרי נחלת שדה תנאים ואמוראים בפרק העוסק בענינו של רבי מאיר.

נמצא כי חנוכה עניינו אחדות ושלוש, לכן מאיר אורו של רבי מאיר שכל עניינו אחדות ושלוש.

במעלת יום זאת חנוכה (יום ראשון הקרוב):

כתב השפת אמת (חנוכה תר"מ): "כי יום האחרון כולל כל הימים כמו שמיני עצרת מאסף כל ימי החג. כן בחנוכה. וע"י שהוא יום האחרון קשה עליו פרידות הימים טובים לכן משאיר יותר הארה על כל השנה ומתעורר בו נרות המנורה.

וכתוב בספרים הקדושים, שבכל יום מימי החנוכה מתעוררת מידה אחרת משבחי הקב"ה שאומרים בברכת "יוצר אור" בתפלת שחרית: "פועל גבורות עושה חֲדָשׁוֹת. בְּעַל מַלְחָמוֹת. זֹרֵעַ צְדָקוֹת. מְצַמֵּחַ יְשׁוּעוֹת. בּוֹרֵא רְפוּאוֹת. נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֲדוֹן הַנְּפִלְאוֹת". הרי שמונה, ובכל יום יש שפע אחר כפי הסדר שנמנה כאן, נמצא שביום "זאת חנוכה" נשפעת המידה של "אדון הנפלאות", היינו שהנהגת הפלאות והניסים נעשית כמו טבע ביום הזה.

וזה מה שאומר הפסוק בתהילים: "מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו" שהיום השמיני המרומז בתיבת "זאת" מיועד ומתוקן לפעול דברים שהם בבחינת "נפלאות בעינינו".

לפיכך יזהר שלא יתקיים בו חלילה (תהילים צ"ב) "איש בער ולא ידע וכסיל לא יבין את זאת", להיות כשוטה וכסיל שאינו מבין ומנצל את גודל הזמן, ומחמת חוסר ידיעה נותן ליום הזה לעבור מבלי להתאמץ למלא את האסמים שלו בהשפעות טובות, אלא צריך להתחזק ולומר "בזאת אני בוטח". וכבר אמר הרה"ק רבי ישראל מרוז"ן זיע"א שתפילת יהודי פשוט בזאת חנוכה דומה לתפילתו של צדיק הדור, ויכול לבקוע שערי שמים, מפני שהניסים והנפלאות מוכנים ועומדים בשמי מרום.

כתב הבני יששכר מאמרי חודש כסלו טבת מאמר ב' אות י', וזל"ק: מרגלא בפומייהו דרבנן רבותינו כת הקודמים, אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקודת עקרים ועקריות, כעין ראש השנה, הנה לדעת יעקב הסגולה ביום האחרון הנקרא בפי כל זאת חנוכה. עכ"ל.

כמו כן יום זה מסוגל לעשירות, כמו שהרה"ק רבי פנחס מקוריץ זיע"א הביא לזה רמז יפה מהפסוק בדברי הימים שאנו אומרים אותו (כל בוקר ב"ויברך דוד": לָךְ ה' הַגְּדֹלָה (זה יום ראשון של חנוכה) וְהַגְּבוּרָה (זה יום שני) וְהַתְּפָאֶרֶת (יום שלישי) וְהַנְּצַחַת (יום רביעי) וְהַהוֹד (יום חמישי) פִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאַרְץ. לָךְ ה' הַמְּמַלְכָה (יום שישי) וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל לְרֹאשׁ (יום שביעי) וְהַעֲשֶׂר - ביום שמיני של חנוכה. שאפשר לזכות ביום זה לשפע רב של פרנסה ועשירות.

ספר

"נחלת שדה תנאים ואמוראים"

חידושים בדרך הדרוש והאגדה בענייני מעשיהם והנהגותיהם של התנאים והאמוראים

להזמנות 0504145482